

LBRIS

We know
books

Silviu Neguț
Marius-Cristian Neacșu

GEOSTRATEGIA

METEOR
PRESS

- *** *Commodification of Cyber Capabilities: A Grand Cyber Arms Bazaar*, A Public-Private Analytic Exchange Programe, University of Pittsburgh Institute for Cyber Law, Policy and Security, US Government & others, 2019 (www.dhs.gov/sites/default/files/publications/ia/ia_geopolitical-impact-cyber-threats-nation-state-actors.pdf).
- *** *Cyber defence*, NATO, Bruxelles, 2020 (www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm).
- *** *Cybersecurity & Geopolitics*, Oxford Analytica, Oxford, 2018 (www.oxan.com/media/2150/oxford-analytica-cybersecurity-and-geopolitics.pdf).
- *** *Dicționar enciclopedic*, vol. VI., Editura Enciclopedică, București, 2006.
- *** *Dicționar politic*, Editura Politică, București, 1975.
- *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- *** EIA (Energy Information Administration), US Department of Energy, 2013.
- *** *Encyclopaedia of Social Sciences*, vol. XIV, Macmillan, Londra, 1934.
- *** *Gazprom Annual Report*, PJSC Gazprom, Sankt Petersburg, 2019 (<https://www.gazprom.com/f/posts/72/802627/gazprom-annual-report-2019-en.pdf>).
- *** *Geostrategic Outlook: Global rebalancing raises uncertainty for business. A transformative age in geopolitics*, Ernst & Young Global Limited, 2020.
- *** *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, National Intelligence Council, 2012 (https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf).
- *** *Le Monde en 2030 vu par CIA. La Bible des puissants*, Éditions des Équateurs, National Intelligence Council, Paris, 2014.
- *** *Managing Risk: Nuclear Weapons In the New Geopolitics*, Foreign Policy & Brookings Institution, 2019 (www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2019/02/FP_20190211_nonproliferation_interview.pdf).
- *** *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 2005.
- *** *Mică enciclopedie de politologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
- *** *NATO elevates Mediterranean Dialogue to a genuine partnership, launches Istanbul Cooperation Initiative*, NATO, 29 iunie, 2004 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_20811.htm).
- *** *Patterns of Global Terrorism*, în *Terrorist Group Profiles*, Dudley Knox Library, Naval Postgraduate School, 1998 (<http://web.nps.navy.mil/~library/igp/hgpndx.htm>).
- *** *Revue Politique internationale*, 2002-2003, nr. 98.
- *** *SIPRI Yearbook 2020: Armaments, Disarmament and International Security*, SIPRI, Stockholm, 2020 (www.sipri.org/sites/default/files/YB20%2010%20WNF.pdf).
- *** *Statistical Review of World Energy 2020*, 69th edition, British Petroleum, Londra, 2020.
- *** „Strategic Concept of the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty”, Lisabona, 2010.
- *** „SUA nu mai mizează pe NATO în 2025”, interviu luat de Octavian Manea în *Foreign Policy Romania*, mai/iunie, 2008.

Cuprins

Cuvânt de mulțumire	3
Studiu introductiv	5
<i>Geostrategia</i> în raport cu agresiunea rusă împotriva Ucrainei	13
Cuvânt înainte	19
CAPITOLUL I • LUMEA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III	25
1.1. De la „pacea eternă” la „pacea rece”	25
1.2. Politica globală. Jocuri și jucători pe „marea tablă de șah”	28
1.3. Cine face jocurile?	33
1.4. Balanța de putere	35
CAPITOLUL II • INTRODUCERE ÎN GEOSTRATEGIE	43
2.1. Începuturile geostrategiei	43
2.2. Confuzii privind conceptul de geostrategie	46
2.3. Geografia militară – precursore a geostrategiei	52
2.3.1. Geografia militară franceză	54
2.3.2. Geografia militară germană	54
2.3.3. Geografia militară spaniolă	55
2.3.4. Geografia militară italiană	55
2.3.5. Geografia militară austriacă și elvețiană	56
2.3.6. Geografia militară rusă	57
2.3.7. Geografia militară anglo-saxonă	58
2.3.8. Geografia militară românească	59

CAPITOLUL III • ELEMENTE DE GEOSTRATEGIE	62
3.1. Definiții ale geostrategiei	62
3.2. Fundamentele specifice geostrategiei	72
3.3. Confruntări geopolitice-geostrategice	77
3.4. Diviziunile geostrategiei	79
3.4.1. Topo(geo)strategia	79
3.4.2. Morfo(geo)strategia	81
3.4.3. Fizio(geo)strategia	82
3.4.4. Meteo(geo)strategia	86
3.5. Tipologia geostrategiei după mediul de manifestare	87
3.5.1. Geostrategia terestră	87
3.5.2. Geostrategia maritimă	89
3.5.3. Geostrategia aeriană	94
3.5.4. Geostrategia spațială	97
3.5.5. Geostrategia cibernetică	99
CAPITOLUL IV • GEOSTRATEGIE – SECURITATE – SECURITATE COLECTIVĂ	105
4.1. Securitatea națională	105
4.2. Securitatea internațională	108
4.3. Securitatea colectivă	111
4.4. Mediul de securitate la începutul mileniului III	112
CAPITOLUL V • DOCTRINE GEOPOLITICO-GEOSTRATEGICE	117
5.1. Doctrina Monroe	118
5.2. Doctrina Eurasianismului	120
5.3. Doctrina Troțki	122
5.4. Doctrina Amau	123
5.5. Doctrina Sferei Marii Coproșperități Asiatice	124
5.6. Doctrina Truman	125
5.7. Doctrina Eisenhower	127
5.8. Doctrina Nixon	128
5.9. Doctrina Carter	131

5.10. Doctrina Reagan	132
5.11. Doctrina „coexistenței pașnice”	134
5.12. Doctrina Brejnev	136
5.13. Doctrina Sonnenfeldt	137
5.14. Doctrina Sinatra	139
5.15. Alte doctrine	139

CAPITOLUL VI • SFERELE ȘI PUNCTELE

GEOSTRATEGICE	141
6.1. Sferele de influență	141
6.2. Sferele geostrategice	145
6.3. Punctele geostrategice	147
6.3.1. Strâmțurile Bosfor și Dardanele	147
6.3.2. Sistemul de strâmțuri Malacca – Singapore – Sondelor – Lombok – Karimata – Makassar	150
6.3.3. Strâmțurile Ormuz/Hormuz	154
6.3.4. Strâmțurile Bab el-Mandeb/Bab al-Mandab	156
6.3.5. Canalul Suez (Qanat es-Suweis)	157
6.3.6. Canalul Panama	164
6.3.7. Peninsula Crimeea	168

CAPITOLUL VII • JOCURI GEOSTRATEGICE

PE MAREA TABLĂ DE ȘAH LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III	177
7.1. Diversitatea actorilor pe scena mondială	177
7.1.1. Actorii statali	177
7.1.2. Actorii non-statali	179
<i>Asociațiile/blocurile regionale: UE, BRIC/BRICS, USMCA (fostă NAFTA), MERCOSUR, ASEAN, OCS</i>	
<i>• Grupările suprastatale: G8, G20, N11, APEC, Cartelul Gazului – un „creuzet” al lumii de mâine? • Societățile transnaționale (STN-urile) • Noile imperii ale secolului XXI: imperiile-organizație, imperiile private</i>	
<i>• Organizațiile teroriste: Hamas, Hezbollah, Al-Qaeda, Statul Islamic</i>	

7.1.3. Jocuri – jucători	200
• <i>Cele două triade • Lumea multipolară</i>	
7.2. Fenomenul „război” în noua configurație geopolitică, geostrategică și geoeconomică	211
7.2.1. Războiul	211
7.2.2. Războiul economic – amenințare majoră în era globalizării	213
7.2.3. Fenomenul „război” în noua configurație geopolitică, geoeconomică și geostrategică	214
• <i>Noua tipologie a războaielor •</i>	
• <i>Războiul informațional • Războiul psihologic</i>	
• <i>Războiul imagologic • Războiul economic</i>	
• <i>Competiția economică și războiul economic</i>	
 CAPITOLUL VIII • CONSTRUCȚII	
GEOSTRATEGICE	222
8.1. Construcții geostrategice statale și imperiale	222
8.1.1. Roma – Imperiul Roman	222
8.1.2. Spania – Imperiul spaniol	231
8.1.3. Franța sau „Hexagonul” – o construcție geostrategică perfectă	236
8.1.4. Marea Britanie – o construcție geostrategică insulară	245
8.1.5. Germania – armonica geostrategică	254
8.1.6. Imperiul Rus/Uniunea Sovietică/ Federația Rusă – o construcție geostrategică impresionantă	261
8.1.7. Statele Unite ale Americii	274
8.1.8. China – cea mai longevivă construcție geostrategică	285
8.1.9. India – o construcție geostrategică particulară	303
8.1.10. Iranul – o construcție geostrategică blocată	311

8.1.11. Arabia Saudită – o construcție geostrategică vulnerabilă	321
8.1.12. Polonia – cea mai fragilă construcție geostrategică din timpurile moderne	332
8.1.13. Mexicul – un mare perdant geostrategic	334
8.1.14. Bolivia – țara care a pierdut bătălia pentru o construcție statală geostrategică	342
8.1.15. Sudanul – o construcție geostrategică statală falimentară	347
8.2. Construcții geostrategice – blocuri regionale	356
8.2.1. Uniunea Europeană – construcție geostrategică	356
8.2.2. NATO – cea mai solidă și viabilă construcție geostrategică regională	378

CAPITOLUL IX • EURASIA – MIZA GEOPOLITICĂ ȘI GEOSTRATEGICĂ A SECOLULUI AL XXI-LEA	
9.1. Considerații generale	407
9.2. Poziția geostrategică a Eurasiei	408
9.2.1. Poziția geografică și cadrul natural	408
• <i>Poziția geografică • Relieful • Clima</i>	
• <i>Hidrografia • Vegetația și fauna • Resursele</i>	
9.2.2. Conceptul de <i>Eurasia</i>	417
• <i>Eurasia în concepția occidentală</i>	
• <i>Eurasia în concepția rusească</i>	
9.3. Jucători geostrategici și de altă natură în Eurasia	430
9.3.1. Jucători geostrategici propriu-ziși	430
• <i>China • Rusia • India • Germania • Franța</i>	
• <i>Statele Unite ale Americii</i>	
9.3.2. Țări pivot	453
• <i>Iran • Turcia • Coreea de Sud • Ucraina</i>	
• <i>Azerbaidjan</i>	
9.3.3. Țări care nu pot fi excluse ca jucători geostrategici în Eurasia	462
• <i>Marea Britanie • Japonia • Indonezia</i>	

9.4. Regiuni eurasiatice tensionate	467
9.4.1. Peninsula Coreeană	467
9.4.2. Orientul Mijlociu	468
9.4.3. „Butoaiele cu pulbere ale Eurasiei”	469
9.4.4. Marea Caspică	472
9.4.5. Marea Neagră – o mare a conflictelor	475
9.4.6. Asociații regionale eurasiatice semnificative	477
9.5. Rusia și „vecinătatea apropiată”. Jocuri geostrategice	480
9.5.1. Constituirea Uniunii Sovietice. Scurtă cronologie ...	480
9.5.2. Ucraina	488
9.5.3. Belarus	489
9.5.4. Transcaucazia (Azerbaidjan, Armenia, Georgia)	489
9.5.5. Republicile baltice (Estonia, Letonia, Lituania)	490
9.5.6. Kaliningrad	494
9.5.7. Republica Moldova	495
9.5.8. Țările din Asia Centrală – noile mize ale regiunii	497
9.5.9. Conflicte în Caucaz	502
• <i>Conflicte în Georgia</i>	
• <i>Conflicte în Azerbaidjan</i>	
• <i>Conflicte în Caucazul de Nord</i>	
9.6. Asia de Nord-Est și noua ordine mondială în secolul XXI	510
9.6.1. Poziția și cadrul geografic	510
9.6.2. Asia de Nord-Est – zonă conflictuală geopolitică și geostrategică în secolul XXI	512
• <i>Japonia • China • Coreea</i>	
9.6.3. Peninsula Coreea – cheia ordinii în Asia de Nord-Est	520
• <i>Natura Coreei • Istoria Coreei</i>	
• <i>Kim – prima dinastie comunistă din lume</i>	
• <i>Relațiile intercoreene</i>	
• <i>Rolul Peninsulei Coreene în secolul al XXI-lea</i>	
9.6.4. Schimbarea ordinii în Asia de Nord-Est	542

CAPITOLUL X • GEOSTRATEGIA ENERGIEI – ELEMENT SIMPTOMATIC AL ÎNCEPUTULUI DE MILENIU III	545
10.1. De la <i>hard power</i> la <i>hard energy</i>	545
10.2. Petrolul și gazele naturale – resurse strategice	547
10.3. Prețul petrolului	552
10.4. Prețul gazelor naturale	553
10.5. Războiul gazelor și gazoductelor	554
10.5.1. Războiul gazelor	554
10.5.2. Războiul gazoductelor	564
10.6. Geostrategia economică a țărilor bogate în hidrocarburi	579
CAPITOLUL XI • GEOSTRATEGIA NUCLEARĂ	583
11.1. Considerații generale	583
11.2. Materia primă	586
11.3. Arma nucleară și strategia disuasiunii/descurajării	588
11.4. Geostrategia nucleară post-Război Rece	598
Epilog	606
Résumé	619
Bibliografie	667

asupra lucrării de față întocmind un *Referat de specialitate* de o calitate deosebită. Suntem mișcați și recunoscători.

De asemenea, alege mulțumiri postume distinșilor academicieni Mircea Malița și Florin Constantiniu, personalități românești de o relevanță universală, care ne-au încurajat permanent în demersul nostru, a cărui idee s-a născut cu mult timp înainte.

Pentru coperta surprinzătoare, grafica excepțională și condițiile redacționale deosebite aducem mulțumiri editorului, prin persoana domnului Gigi Alecu, director al editurii, și întregii echipe pentru profesionalism și receptivitate.

Nu putem să încheiem acest *Cuvânt de mulțumire* fără a ne exprima recunoștința noastră și pentru alți colaboratori ce s-au ocupat de detalii relevante, care au făcut diferența, printre care Ioan-Andrei Vodă-Marc (doctorand la Universitatea din București, Facultatea de Geografie), pentru suportul cartografic și Alexandra Boștenaru (studentă la Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Business și Turism), pentru selecția foto a portretelor personalităților la care se face referire în text.

Tuturor celor de mai sus și altora nenumiți, dar prezenți în gândurile noastre, mulțumiri!

Autorii

Studiu introductiv

Este un privilegiu pentru mine ca, în acest Studiu introductiv, să pot consemna câteva lucruri despre prestigioasa contribuție a profesorului Silviu Neguț la dezvoltarea geopoliticii și, mai recent, a geostrategiei. Înainte de toate, se poate constata că, între geografii generației sale, se distinge, ca nimeni altcineva, prin dedicația cu care a stăruit asupra acestor domenii de studiu. Rezultatele sunt impresionante, iar influența și recunoașterea locală și internațională a lui Silviu Neguț sunt pe măsura eforturilor depuse.

Cartea de față se numără printre contribuțiile recente, deși proiectul acestei lucrări are o vechime de peste un deceniu, după cum se confesează chiar autorii. *Geostrategia*, scrisă de această dată împreună cu unul dintre cei mai fideli colaboratori – Marius-Cristian Neacșu – întregeste opera academică a lui Silviu Neguț, construită, precum în științele naturale, prin acumularea de straturi între care există legături sau „depuneri” naturale: geografie, demografie, economie, enciclopedism, statistică, geopolitică, geostrategie.

La acestea se adaugă activitatea la catedrele universitare din țară și străinătate la care s-a aflat ca titular sau invitat vreme de mai multe decenii. Textele din *Geostrategia*, ultimele, dar nu cele din urmă dintre contribuțiile sale, împlinesc, așadar, impresionanta activitate universitară și, în același timp, dau un sens, furnizează o orientare operei academice a profesorului buzoian. Silviu Neguț și Marius-Cristian Neacșu ne oferă în acest fel, în egală măsură, învățătură și îndrumare. *Geostrategia* este o descriere surprinzător de detaliată a lumii în care trăim și, în același timp, un precis și inspirat cod de recomandări despre cum să acționăm ca societate.

În peste 600 de pagini, autorii prezintă *in extenso* dezvoltarea conceptuală și instrumentală sau doctrinară a geostrategiei, la care adaugă analize aprofundate asupra unor jocuri și construcții geostrategice, un studiu de

caz asupra Eurasiei și, nu în cele din urmă, o punere în temă în ceea ce privește geostrategia energiei și geostrategia nucleară. Utilitatea acestei lucrări este atât de largă, încât politicieni, strategii militari și civili, diplomați, profesori și studenți, jurnaliști și public informat nu pot face abstracție de ea.

În al doilea rând, după cum atestă autorii, geostrategia are un traseu sinuos și, în ciuda unei absențe academice aparent îndelungate (descrisă în Capitolul I), în ultimul deceniu s-a reușit reintegrarea sa în domeniul studiului internațional. Fiind asociată cu științele militare în general, geostrategia a împrumutat din istoria acestor științe (menționată în Capitolul II). Astfel că, de pildă în secolul al XIX-lea, perspectiva germană, legată de geografia uscatului, de mobilizare și operațiuni terestre, este dominantă. Clausewitz numea strategia „gramatica militară” și o considera o artă. În secolul următor, geostrategia a devenit o știință anglo-saxonă fiind, cel mai adesea, inspirată de geografia mărilor și oceanelor, de calculațiile strategice, operațiunile logistice, bazele militare, angajament strategic și altele de acest fel. La începutul anilor 1940, N. Spykman a oferit un exemplu de utilizare a spațiului geografic în calculațiile strategice ale *containment*-ului american. Îngrădirea a fost o strategie bazată pe configurația spațiului geografic adiacent „insulei” eurasiatice (descrisă în detaliu în Capitolul III).

Debutul Războiului Rece a însemnat un context politic și ideologic diferit, iar științele ce făceau legătura dintre politică, geografie și strategie s-au transferat în discipline noi, precum studiile strategice și, mai ales, studiile de securitate. În spațiul dintre cele două blocuri se dezvoltă studiile de pace. Institutele de la Oslo, Stockholm (SIPRI), Copenhaga sau Helsinki au prefigurat destinderea strategică din anii 1970 și au pregătit Conferința pentru Pace și Securitate din 1975. În dezbateră teoretică, Institutul de Studii de Pace de la Copenhaga (COPRI) va produce, în anii 1980, probabil cea mai semnificativă mutație în studiile de securitate.

În ce privește geopolitica, aceasta este absentă câteva decenii după 1945 – până în anii 1980, în Vest, și anii 1990, în Est. La fel de absentă este și geostrategia. În această perioadă s-a dezvoltat totuși o infrastructură academică dedicată studiului securității și politicii internaționale în universitățile civile de o parte și de alta a Cortinei de Fier (Capitolul IV).

Strategia a pătruns astfel în științele economiei, managementului, leadership-ului, logisticii și altele asociate. La rândul lor, academiile de război au integrat o bună parte din programa civilă a studiilor internaționale. Peter Drucker, specialist în management, considera academia militară West Point „cea mai mare fabrică de lideri din America”.

În România, în ciuda condițiilor politice improprii, în 1974, se înființează Facultatea de Relații Economice Internaționale (REI) la Academia de Studii Economice. M. Malița, al cărui colaborator apropiat la catedra REI a fost Silviu Neguț, arăta că nu poți face comerț internațional, dacă nu știi relații internaționale. Iar relațiile internaționale sunt strategie și geografie.

După cum menționează și autorii *Geostrategiei*, anii 1980 au marcat reparația geopoliticii în universitățile europene și americane. Colin S. Gray (1999) considera că profilarea unui nou realism internațional a readus în atenție geopolitica. Mai exact, H. Kissinger utilizează geopolitica în memoriile sale (1979) pentru a justifica nevoia de echilibru de putere (*balance of power*, altfel definită prin sfere de influență, descrise de autori în Capitolele V și VI). În cazul de față, Gray credea că fostul secretar de stat american s-a folosit de geopolitică pentru a tempera idealismul politic al liberalilor și pentru a echilibra anticomunismul ideologic al conservatorilor (Gray, 1999:1). Cert este că relaxarea ideologică a creat un context dovedit favorabil, iar reabilitarea geopoliticii a favorizat redefinirea geostrategiei. Astfel că, teoriile unor autori neorealiști precum K. Waltz (realismul structural, 1979) sau neoliberali ca J. Nye Jr. și R. Keohane (interdependența, 1977) au reacreditat rolul geopoliticii și al geostrategiei. Structura sistemului internațional ar fi deopotrivă politică și geografică, adică geopolitică. Numai că ipoteza, pe cât de facil a fost acceptată, pe atât de sever a fost contestată de constructivismul anilor 1980-1990.

În al treilea rând, după cum voi arăta mai jos, geostrategia revine în atenția specialiștilor dintr-o direcție și printr-o împrejurare, altfel, surprinzătoare: mai exact, prin intermediul competiției, chiar a disputei, dintre constructivismul social (de tipul „sfârșitul istoriei”, care tinde să minimizeze, chiar să neglijeze, geografia) și noul realism (ce acreditează formarea unui sistem internațional multipolar și deci a unei ordini mondiale bazate pe geopolitică).

Prin lucrarea de față, Silviu Neguț și Marius-Cristian Neacșu se încadrează în curentul noului realism. Este, desigur, o coincidență că, în 2018, John Mearsheimer, probabil cel mai apreciat realist în viață, a enunțat principiile teoriei sale în amfiteatrul Academiei de Studii Economice de la București.

Realismul lui J. Mearsheimer, dar și liberalismul internațional clasic (dezvoltat în prezent, printre alții, de A. Moravcsik) s-au dovedit vulnerabile la ceea ce Gearóid Ó. Tuathail numește „geopolitica critică”. De aceea, cred că este potrivit să definesc pe scurt contextul teoretic în care este publicată *Geostrategia* lui S. Neguț și M. C. Neacșu. Pornesc de la ideea că, pentru cititorul român, este benefică clarificarea disputei constructiviste sau critice, tranșată cumva încă din anii 2000 prin dialogul academic, altfel destul de intens, dintre geopoliticienii Colin S. Gray și Gearóid Ó. Tuathail.

Pe scurt, Tuathail, alături de autori deja consacrați din școala critică și constructivistă, consideră că, astăzi, geopolitica ar trebui să evidențieze modalitățile, altfel superficiale și interesate, prin intermediul cărora geopolitica clasică interpretează harta politică mondială proiectând propriile ipoteze culturale și politice (Tuathail, 1999:108). Geografia este, credea distinsul autor, o inevitabilă geo-scriere (*geo-graphing*), o scriere despre pământ, locuri și oameni. Geopolitica este, la rândul său, o scriere culturală și politică despre sensul și înțelesul lumii. Este o interpretare a geografiei. Când nu căutăm sau nu acceptăm scrieri alternative, devenim prizonierii unui mit. Mitul geopolitic este o interpretare care are o funcție mentală. Ca oricare alt mit, ne ține prizonierii unei idei. În cazul britanic, de pildă, Tuathail crede că geopolitica a fost mai degrabă un instrument pentru a educa elita să gândească imperial. Patriarhatul cultural englez, chiar și în formele sale feminizate (ironizate, de pildă, în melodiile formației *Queen*!), și-a perpetuat influența în modernitatea târzie. În felul acesta, pluralitatea naturală a lumii a fost redusă la o singură opțiune, anume un mit care să hrănească imaginația colonială britanică (*Ibidem*, 113). Mitul thalaso-critic englez (bazat pe dominația mărilor și oceanelor) a fost transferat, după 1945, în sarcina coloniilor din Lumea Nouă și metamorfozat, ca proiect geopolitic, în narațiunea euroatlantică (transformarea Atlanticului în mare interioară, precum Mediterana odinioară). Beneficiarii direcți ai acestui proiect ar fi britanicii.

În prezent, considera încă din anii 1990 profesorul irlandez menționat mai sus, globalizarea, informatizarea și condițiile impuse de societatea riscului transformă teoria și practicile geopolitice. O nouă scriere – geopolitica critică – are rolul de a supune examenului cele patru forme tradiționale ale geopoliticii (formală – codificată în textele academice, practică – exercitată de guverne, populară – împărtășită de public, structurală – cea existentă). Reinterpretând canonul geografic, geopolitica critică a devenit un instrument mult mai productiv în gestionarea relațiilor internaționale, întrucât ar fi luat serios în considerare dinamica globalizării, digitalizării și a societății riscului, acceptând ideea că o nouă modernitate a lui „și altceva” (definită de reflexivitate, ambivalență, multiplicitate, simultaneitate, intersecționalitate, globalitate, incertitudine, lipsa formei și absența frontierelor) este pe cale să înlocuiască modernitatea moștenită întemeiată pe „asta-sau-ailaltă” (calculabilitate, singularitate, linearitate, certitudine, dimensionalitate, ordine și frontiere) (Tuathail 1999:109).

Colin S. Gray răspunde acestei critici geopolitice, invocând ideea unei geografii altfel indispensabile (*inescapable geography*). Nu contează dacă ești interesat sau nu de geografie, geografia se interesează ea de tine (Gray 1999:162). Cu alte cuvinte, geopoliticianul britanic sugerează că, în cazul geografiei, a accepta o doză prea mare de constructivism social înseamnă a da frâu liber apetitului pentru relativism cultural care, în final, ar putea încuraja toleranța față de unele dintre cele mai iliberale manifestări ale voinței și imaginației colective, adică a ideologiei. O geografie mitică, a țării promise de imaginație și propagandă, desprinsă total de realitate, ar putea în egală măsură obtura distincția dintre bine și rău, ceea ce este dezirabil și indezirabil în strategie. În cele din urmă, consideră Gray, imaginația noastră este „în-culturată” în civilizația ce ocupă locația geografică. Ideile au o locație, o apartenență „pământeană”, altfel ar fi simple închipiri, utopii etc.

La Gearóid Ó. Tuathail, geopolitica britanică este o combinație de mitologie și imperialism. La Colin S. Gray, strategia britanică se bazează pe o interpretare politică și culturală a geografiei. În centrul său s-a aflat, într-adevăr, ideea (mitul) dominației mărilor și oceanelor însă pe fond, supremația anglo-saxonă în secolele al XIX-lea și al XX-lea ar fi datorată chiar geostrategiei britanice.

De aceea, renumitul geopolitician britanic enunță următoarele principii ale geostrategiei:

- a) geografia este „în-afară”, ca element obiectiv sub forma mediului înconjurător (*environment*) și terenului;
- b) geografia este și „în-lăuntru”, adică în imaginația noastră (*mind*) spațială;
- c) toate formele de politică sunt geopolitică;
- d) toată strategia este geostrategie.

Pe scurt, crede Colin S. Gray, *geography is inescapable!* Sau, parafrazând aici un autor constructivist, *geography is what strategy makes of it!* Pe cale de consecință, geopolitica și geostrategia ar fi, la rândul lor, inevitabile și indispensabile (Gray 1999:163).

În treacăt fie amintit, O. Spengler a observat că Franța a servit strategia britanică în secolul al XIX-lea, îngrădind continental Austria și Rusia și oferind astfel libertate comerțului maritim englez. Prin similitudine, strategia britanică a secolului al XX-lea a însemnat substituirea rolului Franței cu cel al Americii și continuarea blocajului continental al Rusiei. În aceeași notă, Gray observă că, de pildă, imaginația înflăcărată a trupelor revoluționare napoleoniene nu a fost suficientă la întâlnirea cu geografia imperiului țarist după cum, un secol și jumătate mai târziu, *Wehrmacht*-ul german manifesta o angoasă wagneriană în fața imensității siberiene, unde trupe și echipament ar fi putut dispărea pe de-a-ntregul fără măcar a se băga de seamă (*Ibidem*, 164). Să menționăm totuși că, înaintea lui C. S. Gray, Sir H. Mackinder (1904) a alocat „hăului siberian”, numele geopolitic de *Heartland* și l-a interpretat ca „imperiul uscatului”, având o semnificație geostrategică similară constituirii imperiului maritim englez în epoca Tudorilor (secolul al XVI-lea). De altfel, conflictele ulterioare dezmembrării URSS au acest profil geopolitic siberian, în sensul în care Rusia prezervă (îngheață) geostrategice spațiile geopolitice vulnerabile la influența atlantică. Georgia și, recent, Ucraina sunt exemple, din păcate, elocvente!

Luând în considerare cele mai sus menționate, legătura evidentă dintre geografie și acțiune este vizibilă, consideră Gray, în strategie. Mediul fizic este încorporat în strategie după cum parametri fizici (distanțe, forme de relief, obstacole naturale) decid în privința utilității tehnologiei, a logisticii și, în general, a culturii militare. În ce privește geografia, aceasta

este substratul ce inspiră marile narațiuni (teorii sau mituri) geopolitice (Gray 1999:165). Înțelegem de aici că, fără fantezia *Olandezului zburător*, Olanda nu ar fi încercat comerțul maritim după cum, fără *Moby Dick* (mitul balenei ucigașe), probabil că America nu ar fi ieșit din splendida izolare continentală oferită de Lumea Nouă. Similar în cazul Canadei, unde europenii s-au refugiat din cauza istoriei pentru a cădea, de fapt, pradă geografiei (*Ibidem*, 172). Cu alte cuvinte, poți fugi de istorie dar nu te poți elibera de geografie. În ce privește China, mitul vechiului *Drum al mătăsii* (reinventat astăzi sub denumirea *Belt and Road Initiative*) reprezintă tentativa construcției imperiului continental al Republicii Populare în secolul al XXI-lea. Motiv pentru care puterile maritime răspund cu o strategie de îngrădire și se pregătesc de un nou Război Rece.

În sfârșit, în al patrulea rând al acestui *Studiu introductiv*, Gray definește ingredientele strategiei și legătura lor cu geografia ca „dialog între politic și militar”. Dimensionarea obiectivelor politice în funcție de capacitățile militare este o operațiune în sarcina strategiei: confruntarea are inevitabil loc pe uscat, pe apă, în aer, în spațiul extraterestru sau în spațiul numeric. Mijloacele și strategia trebuie adaptate geografiei, spațiului fizic și celui cibernetic. De aceea „strategia este inerent geografică” (Gray 1999:172).

Aici demonstrația lui Gray se întâlnește în mod evident cu scrierea geografică a lui Silviu Neguț și Marius-Cristian Neacșu. Acest *Studiu introductiv* a intenționat să așeze și chiar să compatibilizeze textul autorilor cu una dintre școlile internaționale consacrate. De altfel, autorii utilizează cu dexteritate școlile de geopolitică și acordă, desigur, o certă întâietate școlii anglo-saxone deși, pe alocuri, se poate intui preferința pentru geopolitica franceză. Geopolitica și geostrategia anglo-saxone se află încă în fruntea dezbaterii geopolitice contemporane. Iar provocarea este dublă: configurarea unui nou actor geopolitic continental (China) și criza învățaturii geografice clasice prin avansul teoriilor critice.

Pentru cititorul român, răspunsul la această provocare poate fi găsit în textul de față al profesorilor S. Neguț și M. C. Neacșu. Geostrategia pe care ne-o propun este compatibilă cu școlile geopolitice pe care le analizează și le completează cu observații proprii consistente. Se confirmă în acest mod

utilitatea evidentă a lucrării *Geostrategia* și meritul incontestabil al autorilor în readucerea sa în atenția publică.

Înainte de a încheia, apelez la îngăduința cititorului și invoc o discuție liberă de la finalul unei conferințe susținute, în 1998, la Universitatea din Kiel de Colin S. Gray. Întrebat ce se va întâmpla cu teoria sa privind *Geopolitica superputerilor* (1988), ținând cont că Războiul Rece se încheiase, iar strategia nucleară își încetase rațiunea, profesorul britanic a oferit un răspuns în linia ideilor pe care le-a susținut: după o perioadă intermediară, va urma un nou război rece. Cărțile și studiile publicate ulterior acreditează această idee, iar realitatea zilelor noastre, în care competiția marilor puteri a renăscut, pare să confirme profeția geopolitică anglo-saxonă. Cine sesizează această împrejurare geopolitică își pregătește o strategie.

Geostrategia lui Silviu Neguț și Marius-Cristian Neacșu este un ghid politic și strategic despre cum arată lumea internațională de astăzi și despre cum trebuie să ne pregătim pentru ziua de mâine.

În spiritul celor scrise aici și în oricare dintre sensuri, *Geostrategia* este indispensabilă.

Ionel N. Sava

București, 6 august 2021

REFERINȚE:

Gray, Colin S., 2013:161-177, „Inescapable Geography”, în C.S. Gray & G. Sloan (eds.), *Geopolitics, Geography and Strategy*, Routledge, Londra și New York, 1999.

Tuathail, Gearóid Ó., 2013:107-124, „Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society”, în C.S. Gray & G. Sloan (eds.), *Geopolitics, Geography and Strategy*, Routledge, Londra și New York, 1999.

Geostrategia în raport cu agresiunea rusă împotriva Ucrainei

Conflictul/războiul din Ucraina (24 februarie 2022 – prezent). Când lucrarea de față se afla sub tipar, un eveniment barbar prin manifestare, medieval prin intenție, de factură sovietică prin justificare și motivație a perturbat liniștea bătrânului continent, și anume războiul început pe 24 februarie 2022, de către Rusia împotriva Ucrainei. Acest *addendum* a fost deci forțat de împrejurări, căci vorba ceea, „ne place să facem geopolitică și geostrategie, dar pe timp de pace”. Însă a fost un bun prilej pentru noi, autorii, să constatăm că tot ceea ce este scris în carte a fost confirmat pe teren (și nu este prima dată când se întâmplă!).

Nu o să intrăm în detalii – legate de tactică și strategie militară – și nici nu face obiectul demersului nostru de altfel, ci o să sintetizăm câteva idei despre acest conflict în spiritul global (la nivel de macroscară, impus de prefixul „geo” din sintagma *geostrategie*).

Să le luăm pe rând. Pentru început, conflictul din Ucraina și manifestarea lui violentă, militară (război) confirmă prevalarea *forței dreptului* în fața *dreptului forței*, o caracteristică dominantă a istoriei de până acum (vezi Capitolul I). S-a reactivat, de asemenea, falia geopolitică între Vest și Est, în termeni ideologici, mascați acum sub forma „ordinea sau pacea liberală (*pax liberalis*) versus mușchii suveraniști”. Asistăm la conturarea unei lumi nici bipolare, nici unipolare, nici multipolare, ci „visqueux”/vâscoasă (François Heisbourg, 2007). „Marea tablă de șah” (Zbigniew Brzezinski, 2000), „ciocnirea civilizațiilor” (Samuel Huntington, 1997), „jocurile pe scena lumii” (Mircea Malița, 2007) își păstrează semnificațiile într-o lume dură, a intereselor, doar scenariul „sfârșitului istoriei” (conflictuale) al lui Francis Fukuyama (1992) se lasă așteptat.

Apoi, conflictul din Ucraina reiterează ideea esențială cu care debutează *Geostrategia*, și anume aceea că întotdeauna există o *miză teritorială* (vezi Capitolul II) sau, după cum afirma Hervé Coutau-Bégarie (2008), aceasta a fost „o constantă pe care o regăsim în toate epocile istorice”. De asemenea, aplicarea conceptelor din *geografia militară* (impactul factorilor geografici asupra acțiunilor militare) a putut fi urmărită, de exemplu, în eșecul „operațiunii militare speciale” (cum a redefinit Vladimir Putin *războiul de agresiune*) asupra Kievului, când mare parte din echipamentul greu (tancurile